

Kungl. bibliotekets nationella referensgrupp 25-26 mars 2010

Närvarande, referensgruppen:

Martin Bjersby, Lars Björnshauge, Margaretha Eriksson, Jette Guldborg Petersen, Kjell Jonsson, Gunnar Lager, Gunilla Lilie Bauer, Christina Persson, Johan Sterte (p5-), Maria Hedenström, Libris (adj), Gunilla Herdenberg, Gunnar Sahlin (ordf), Inger Klondiras (sekr)

Anmälda förhinder:

Kerstin Norén

Närvarande, övr. KB:

Jan Hagerlid, Anna Lundén (p5), Anders Söderbäck (p8), Britt Sagnert (p9), Mats Lindquist (p11)

Närvarande, externa:

Mats Herder (p4)

1. Gunnar Sahlin öppnade mötet och hälsade välkommen.

2. Dagordningen godkändes.

3. Godkännande av minnesanteckningar från föregående möte

Godkändes efter ett tillägg till p 7, sjunde stycket och en ändring i p 9, i stycket Ny förlagsrutin.

4. KB:s utvidgade uppdrag och arbetet med planen

Mats Herder, ordförande i KB:s nationella samrådsgrupp för planen, informerade om att arbetet har kommit halvvägs. Mats Herder, Barbro Thomas, Gunnar Sahlin och Gunilla Herdenberg har besökt 7 orter, med dubbla möten på så gott som varje ort, vilket innebär att man träffat totalt över 600 personer.

KB har fått positiv respons och många värdefulla synpunkter vid dessa dialogmöten. Två möten har dessutom hållits med den nationella samrådsgruppen, där företrädare för folk- och forskningsbibliotek, Skolverket, Sveriges kommuner och landsting,

Talboks- och punktskriftsbiblioteket, Föreningen Sveriges länsbibliotekarier, Svensk Biblioteksförning och Kulturrådet ingår. Mats konstaterar att flera av Nationella referensgruppens medlemmar är involverade i planarbetet genom sitt deltagande i den nationella samrådsgruppen.

Några återkommande frågor som tagits upp vid dialogmötena har varit LIBRIS som nationell katalog, behovet av nationella avtalslicenser, behovet av utveckling av skolbibliotek, Kultursamverkansutredningens förslag om att bidragen till regional biblioteksverksamhet ska disponeras av KB, samt vikten av att KB utvidgar sin kompetens när det gäller barnbiblioteksverksamhet och övrig folkbiblioteksverksamhet.

Gunnar Lager föreslog att KB redan nu tar fram en handfull prioriteringsområden, med en medelsram och för in dessa prioriterade frågor i sin kommande strategiska plan.

Planen för det nya uppdraget ska vara övergripande och föreslå en inflytandestruktur. Gunilla Herdenberg konstaterade emellertid att eftersom KB:s uppdrag börjar gälla redan vid årsskiftet måste planen vara så pass detaljerad att den ger en bild av hur en nationell bibliotekskatalog skulle kunna utformas, hur kompetensutveckling skulle kunna genomföras etc.

Jette Guldborg föreslog att KB bygger vidare på den befintliga inflytandestrukturen med kvalitet och metod.

Gunilla Herdenberg sammanfattade diskussionen. Med beaktande av de synpunkter som framkommit vid dialogmötena och vid möten med olika samrådsgrupper ska Barbro Thomas ta fram ett förslag till plan för det utvidgade uppdraget. Detta skickas ut för till Nationella referensgruppen och den nationella samrådsgruppen den 12 april för synpunkter. Slutförslaget lämnas in till regeringen den 16 april.

5. Open Access och de nationella licenserna. Anna Lundén, Jan Hagerlid, KB
Open Access-programmets fokus har legat på utvecklingen av öppna arkiv men även på att stödja utgivningen av svenska open access-tidskrifter.

De nationella licenserna för e-resurser i sin tur, fokuserar på kostnadseffektivitet, vilket till exempel stödet till övergång från tryckta till e-tidskrifter genom avtalsprinciper om uppsägning har varit.

En övergång till en OA-modell för svensk forskningspublicering skulle innebära ökad synlighet för den enskilde forskaren och för lärosätena. Studier visar att en fullt genomförd OA-modell ger stora ekonomiska vinster.

Den gröna vägen

Två vägar leder fram till OA; den gröna och den gyllene vägen. Den gröna innebär att forskarna publicerar sig i de tidskrifter de önskar (om de tillåter parallellpublicering) för att sedan lägga ut en kopia i ett öppet arkiv. Det ökar synligheten, man skapar ett tryck på förlagen och lärosätena kan samla sina forskningsresultat. En nackdel är att parallellpublicering upplevs som krånglig.

Den gyllene vägen

Den gyllene vägen innebär publicering i en OA-tidskrift. Tidskriftsformen känns som en garanti för kvalitet. En nackdel med detta publiceringssätt är att det tar lång tid innan flertalet tidskrifter blir OA och kostnader tillkommer som måste bäras av någon.

Angående de två vägarna konstaterar Jan Hagerlid att vi är i övergångsfasen till ett nytt publiceringssystem som måste utnyttja ny teknik optimalt för kommunikation och som ger öppen tillgång till rimlig kostnad. Vidare borde vi underlätta publicering i OA-tidskrifter, men inte låsa in oss i ett för dyrt system. Forskarna ska inte missgynnas om de vill publicera sig i en OA-tidskrift.

Anna Lundén beskrev därpå att uppdraget för Styrgruppen för nationella licenser för e-resurser är att "... ansvara för att utveckla strategier för nationella licensavtal avseende e-resurser (databaser, e-tidskrifter, e-böcker, uppslagsverk etc). I detta innefattas bland annat övergripande principer för avtalens innehåll, avtalsformer och vem som deltar i avtalen."

Inom ramen för uppdraget ska licensverksamheten även tolka kopplingen till OA. Forskares rätt att parallellpublicera skulle kunna tas in i licensavtalen. Man skulle kunna sluta bra nationella avtal med OA-förlag eller om hybridlösningar med traditionella förlag.

Anna Lundén konstaterade att samarbete redan är igång som ska leda till ett utökat kunskaps- och erfarenhetsutbyte. På kort sikt planerar man att delta i varandras styrgrupper, Jan och Anna har gemensamma arbetsmöten och konsortiedagen i höst har OA-tema. På lång sikt ska man arbeta kring en gemensam nationell policy för OA och licensavtal.

I diskussionen efteråt togs finansieringsfrågan upp. Forskningsfinansiärer, universiteten eller den enskilde forskaren - vem ska betala? Jan Hagerlid konstaterade att det under en övergångsperiod vore bra med ett särskilt stöd.

Forskarnas attityd till OA-publicering togs upp. Konstaterades att de är för OA, men helst publicerar sig i de tidskrifter som ger högst prestige även om dessa inte är OA.

Krav på OA-publicering från forskningsfinansiärerna är en bra morot. Men samtidigt måste OA-publicering generera lika mycket meritpoäng som publicering i en traditionell tidskrift.

Jan Hagerlid tog upp att parallellpubliceringen skulle kunna förenklas med en slags automatisk tjänst för att klarera rättigheter. Ett sådant arbete pågår i ett projekt som drivs av Erik Sandewall och som ska testas praktiskt mot DiVA-plattformen.

Man diskuterade hur situationen inom humaniora och samhällsvetenskap skilde sig från naturvetenskap och medicin. Här är monografier viktiga och man borde titta på tänkbara modeller för OA-utgivning av dessa. Man kom även in på digitalisering av vetenskapliga tidskrifter som ju fått stöd av Nordbib.

Margaretha Eriksson tog upp att folkbiblioteken har prioriterat nationella licenser utifrån demokratiperspektivet. Folkbiblioteken är viktiga i sammanhanget.

Gunnar Sahlin tyckte att perspektivet för licensarbetet skulle vidgas, ta nya grupper i beaktande.

Vad gör vi härnäst?

Jan Hagerlid menade att det var viktigt för OA-programmet att stärka informationen till forskare om OA och i samarbete med forskningsråden skapa samlad information. Sambandet mellan OA och citeringar är viktigt att lyftas fram.

Det var delade meningar om det var intressant att sluta hybridavtal (fanns det längre något intresse från förlagen?) eller om man hellre skulle sluta avtal med nya OA-förlag. Man var överlag positiv till att ta in parallellpublicering i licensavtalen på något sätt.

Gunnar Sahlin framhävde att dessa två områden varit framgångsrika. Licensarbetet har hållit på i fjorton år och OA-programmet i fyra år. De är två parallella spår som nu behöver knytas ihop bättre. Vi ser fram emot att man återkommer till den nationella referensgruppen vid höstmötet 7 september med mer konkretiserade förslag.

6. KB:s strategiska plan.

a) Planering och diskussion. Gunnar Sahlin informerade om KB:s strategiska plan för 2010-2014. Fem områden har identifierats som viktiga områden att utveckla och förändra under de kommande fem åren. När det gäller mål 1 siktar KB på att ha en stark gemensam arbetskultur som bygger på de identifierade kärnvärdena *trygg, generös, handlingskraftig* och *ledande*.

Mål 2 handlar om kommunikation. Genom olika insatser förväntas "det nya KB" ha tydliggjorts såväl internt som externt. KB:s tjänster på webben ska vara väl tillgängliga och KB ska erbjuda en effektiv service.

Mål 3 gäller forskningens infrastruktur och innebär att KB med väl utformade tjänster ska vara en stark aktör.

Som mål 4 siktar KB på att vara ett ledande, dynamiskt nationalbibliotek och en drivande samverkanspart - nationellt och internationellt. I samverkan med viktiga aktörer vill KB utveckla bibliotekssektorn. Avdelningen för nationell samverkan är en viktig del i detta.

Slutligen, mål 5 är att centrala delar av KB:s samlingar ska finnas arkiverade och digitalt tillgängliga. I handlingsplanen för att nå målet ingår bland annat att skapa en digital plattform och att få ett inflöde av såväl leveranspliktigt som övrigt e-material.

Planen är ett ramverk och handlingsplaner ska revideras alltefter nya uppdrag.

Föreslogs att KB i sin nya roll borde ta upp bibliometri till diskussion.

b) Avdelningen för nationell samverkan - uppdrag 2010. Gunilla Herdenberg.

Löpande uppgifter är, enligt arbetsordningen, att:

- ansvara för nationella referensgruppen och expertgrupperna, drifva och utveckla Libris-katalogen, licensverksamheten, drifva och koordinera Samsök, samordna fjärrlåneinsatser och fördela fjärrlånekompensation, drifva och utveckla delar av Fråga biblioteket, fördela projektmedel, utarbeta och följa upp nationell biblioteksstatistik, genomföra utbildningsinsatser för forskningsbibliotek, ansvara för nationell koordinering inom det bibliografiska området, genomföra utredningar, samt ansvara för KB:s biståndsverksamhet.

När det gäller KB:s biståndsverksamhet konstaterar Gunilla Herdenberg att sedan Vietnam-projektet avrapporterats pågår inga aktiviteter och att möjligen kunde detta uppdrag koordineras med det arbete som Svensk Biblioteksförning gör inom detta område.

ABM-centrums organisatoriska placering är numera i KB:s biblioteksavdelning. Gunilla konstaterar att ABM-perspektivet ändå behålls genom Nationell samverkans kontakter med området.

RB:s särskilda uppdrag till avdelningen för 2010 är att:

- följa upp kulturutredningen med lämpliga åtgärder, permanenta Open accessprogrammet, driftsätta söktjänsten SwePub, fortsätta insatser för övergången till Dewey, genomföra en centralisering av licensverksamheten, följa upp fjärrlåneutredningen, genomföra åtgärder angående Fråga biblioteket och Samsök, i samarbete med övriga berörda på KB koordinera utvecklingsinsatserna för att ta fram en gemensam digital plattform och utveckla gränssnitt för inmatning och visning.

7. Dag 1 avslutades.

Dag 2

8. Databrunnar, Libris infrastruktur och Samsök. Anders Söderbäck, KB

Anders Söderbäck rapporterade att Expertgruppen för Libris nationella system anser att frågan om Samsök behöver behandlas såväl kort- som långsiktigt. Vad gör vi nu - och vad är det vi behöver på lång sikt? Det nuvarande avtalet med Fujitsu kan sägas upp till den 31 oktober 2011, men löper vidare på årsbasis om det inte sägs upp. Den arbetsgrupp för Samsök som bildades inom Expertgruppen för Libris nationella system kommer att arbeta vidare med det långsiktiga perspektivet.

Beslut bör tas senast årsskiftet 2010-2011, för att i god tid kunna förbereda de åtgärder som krävs om avtalet med Fujitsu ska sägas upp. Ett beslutsunderlag läggs fram inför Nationella referensgruppens möte den 18 november 2010.

En långsiktig diskussion kring Samsök behöver relateras till frågan om ”*databrunnar*”; ett system för att på samma plats samla och hantera stora mängder metadata från olika informationsleverantörer. En förstudie pågår för att reda ut om det är möjligt att tillgängliggöra metadata för (främst licensierade) e-artiklar, e-tidskrifter och e-böcker.

I undersökningen ingår en inventering av marknaden för system för en eventuellt upphandlad lösning, samt ett test att utifrån befintliga Libris-system hämta fritt tillgänglig metadata.

Anders Söderbäck avslutade med att betona behovet av att finna en databrunnslösning och att möjliga vägar dit är egenutveckling, upphandling av en färdig lösning, eller en hybridlösning där delar utvecklas av Libris och delar upphandlas. Libris har idag kompetens att bygga ett system för databrunnar, men inte befintliga resurser.

Lars Björnshauge bad därpå om ordet. Han konstaterade att KB:s agenda är lång, det nya uppdraget är stort och KB har begränsade resurser. Ute på biblioteken används idag betydliga resurser för att tillgängliggöra samma material, när man istället skulle

kunna samarbeta och därmed lokalt kunna ägna sig åt varje biblioteks unika material i större utsträckning.

Lars föreslog därför att biblioteken tillsammans med Libris undersöker möjligheten för en gemensam, nationell databrunnslösning som man äger, förfogar över och själva hanterar metadata för.

Han påpekade vikten av att inte tappa bort tid på vidare utredande utan att istället till exempel starta ett samfinansierat projekt av i första hand de bibliotek som vill delta, och som leder fram till en färdig lösning. Det brådskar och de diskussioner om infrastruktur som pågår i till exempel Expertgruppen för Libris nationella system, Forum för bibliotekschefer och Svensk Biblioteksforening behöver resultera i ett snabbt beslut.

Lars Björnshauge poängterade att idén om ett samfinansierat projekt är hans egen och är inte formellt förankrad, men att ett antal stora bibliotek instämmer med grundidén - att inte jobba med lokala lösningar utan lyfta det hela till en nationell, gemensam nivå.

Diskussionen som följde visade att enighet råder om att visionen med en databrunnslösning som inte binder biblioteken vid en leverantör är sympatisk, men att den måste utvecklas till en konkret modell om hur vi ska arbeta.

Diskuterades om den samfinansieringsmodell Lars Björnshauge föreslår och som innebär att biblioteken bidrar med en viss summa var, är möjlig. Lars konstaterade att om de stora biblioteken på egen hand utreder, utvärderar och upphandlar egna databrunnsprodukter kommer det att kosta 500-700 tkr per bibliotek och en biblioteksgemensam lösning torde vara billigare.

Påpekades även vikten av att en liten högskola ska kunna ansluta sig och att lösningen i förlängningen bör komma även folkbiblioteken till del.

Maria Hedenström konstaterade att en databrunnslösning är mycket viktig för universitets- och högskolebiblioteken och har hög prioritet för Libris. Libris har kompetens, men resurser måste till.

Föreslogs att frågan bereds vidare av Expertgruppen för Libris nationella system, att ärendet tas upp i SUHF:s forum för bibliotekschefer den 23 april och att en avsiktsförklaring tas fram innan sommaren som kan presenteras för biblioteken.

9. Fjärrlåneutredningen - och vad händer nu?

(Lätt att hitta - lätt att låna. En utredning om bibliotekens fjärrlån. Annette Johansson, AnnJo Konsulteri, Nils G Storhagen, New Logistics Institute AB. Januari 2010.)

http://www.kb.se/dokument/Bibliotek/utredn_rapporter/2010/fjarrlaneutredn_ajohansson_ngstorhagen_jan2010.pdf

Utifrån utredningens förslag har Britt Sagnert med flera medarbetare vid Avdelningen för nationell samverkan tagit fram ett förslag till remissunderlag. Förslaget ska även diskuteras i bland annat Sverigebiblioteket och Styrgruppen för fjärrlån.

Britt Sagnert presenterade remissförslaget och de nio frågor som KB önskar att biblioteken tar ställning till:

1. Vilka är de övergripande målen för bibliotekens nationella mediesamarbete?
2. Bör KB få det övergripande samordningsansvaret för det nationella mediesamarbetet?
3. Bör det statliga stödet till fjärrlånekompensation omprioriteras?
4. Bör ett enhetligt regelverk införas för lånetider, avgifter, remisskedjor etc?
5. Bör vi ha en enhetlig policy gentemot användaren?
6. Enhetliga distributionsprinciper för transporter?
7. En användaranpassad teknisk infrastruktur, låntagarinitierade fjärrlån?
8. En gemensam nationell bibliotekskatalog för olika bibliotekstyper?
9. Ett nationellt bibliotekskort?

Frågorna diskuterades och Gunilla Herdenberg konstaterade inledningsvis att diskussionen om fjärrlån kommer att fortsätta. Flera av de samverkansuppgifter som KB föreslås ta ansvar för kommer troligen att leda till nya utredningar och projekt. Ett nära samarbete krävs med de bibliotekssektorer som berörs av förslagen. I diskussionen föreslogs bland annat att en inledande text med avsändarens intentioner läggs till i enkäten och att det är viktigt att urvalsfrågorna formuleras så de går att svara på.

Påpekades också att även förhållandet mellan kostsamma fjärrlån och digitalisering bör vägas, till exempel när det gäller kurslitteratur. Kan vi begränsa antalet kostsamma fjärrlån och istället teckna avtalslicenser för digitalt material?

Från högskolebiblioteksföreträdarnas håll uttrycktes en negativ inställning till en eventuell omprioritering av fjärrlånekompensationen.

Gunilla Herdenberg sammanfattade diskussionen med att synpunkterna från denna diskussion förs vidare till Sverigebiblioteket och Styrgruppen för fjärrlån.

10. Öppen tid för diskussionsfrågor

Maria Hedenström rapporterade att Lars Nordesjö som arbetat med Fråga biblioteket slutar sin tjänst på Libris. Drift och support av systemet övertas av företaget Altarama i USA. Expertgruppen för Fråga biblioteket är vilande resten av året. De deltagande forskningsbibliotek som deltagit i den nationella tjänsten har valt att gå ur samarbetet. Folkbiblioteken och Informations- och Lånecentralen i Malmö driver frågan vidare. Bland annat planeras en ny webbplats.

Gunilla Herdenberg informerade från det möte planeringsgruppen för årets Biblioteksstämma hade igår. I gruppen ingår Jette Guldborg, Christina Persson, Gunilla Herdenberg, Jan Hagerlid och Inger Klondiras. Gruppen (Jan och Christina ej närvarande) föreslår att temat för stämman är KB:s nya uppdrag. KB:s fyra kärnvärden trygg, generös, handlingskraftig och ledande kan vara en röd tråd runt vilka man bygger upp en vi-känsla. Vidare föreslår gruppen att förmiddagen går i föredragens tecken och att eftermiddagen ägnas åt diskussioner med panel. Gruppen gav även några exempel på presumtiva föredragshållare och talare.

Efter diskussion lämnade Nationella referensgruppen några ytterligare förslag. Programgruppen fortsätter planeringen och en intern arbetsgrupp på Nationell samverkan kommer att arbeta med de praktiska frågorna.

11. Digitalisering

a) Gunnar Sahlin informerade om att KB ska lämna in underlag till en nationell digitaliseringsplan till Kulturdepartementet den 9 april. Uppdraget svarar mot EU:s krav att medlemsstaterna ska upprätta nationella strategier och mål för digitalisering, elektronisk tillgång och digitalt bevarande. Det finns ingen deadline för när den nationella planen ska vara klar.

<http://www.kb.se/Dokument/Aktuellt/Underlag%20till%20en%20nationell%20strategi2.pdf>

När det gäller det internationella digitaliseringsperspektivet rapporterade Gunnar att de europeiska nationalbiblioteken diskuterar hur man bäst ska få in material TEL, the European Library. Den svenska europeana-kretsen, en sammanslutning mellan institutioner inom ABM-området, ska ta fram en plan för hur man på nationell basis kan ta fram metadata för vidare befordran till europeiska aggregatorer som TEL, Apenet (arkiv), Atena (museer), EUscreen (video) etc., med slutdestination kulturarvsportalen Europeana.

Diskuterades de olika svenska digitaliseringsinitiativ som tas och konstaterades att den digitalisering som sker idag helt bygger på enskilda resurser. Ute på universitetsbiblioteken görs digitaliseringsinsatser, men däremot inte vid folkbiblioteken. Museerna har en färdig digitaliseringsmodell.

Vid Riksantikvarieämbetet (RAÄ) testas möjligheten att skörda information från Libris och Nationell arkivdatabas (NAD) till K-samsök (RAÄ:s kulturarvsinformation på Internet).

b) Digital plattform. Projekten Apollon och Herakles. Mats Lindquist, KB

Bakgrunden till de två projekten Herakles och Apollon är de stora mängder e-pliktmaterial som redan nu levereras in till KB och som kommer att strömma in när en plikttag för elektroniskt material träder i kraft.

Herakles ska identifiera och beskriva den nya arbetsprocess som krävs i organisationen för att ta hand om olika typer av elektroniska resurser oavsett om leveransen sker via avtal eller lag. Till arbetsprocessen behövs tekniskt stöd i form av en digital plattform som ska underlätta leverans och långtidslagring av dokument. Projekt Apollon har som mål att ta fram en första version av denna plattform till slutet av 2010.

Enligt Mats Lindquist är det angeläget att komma igång, inte bara på grund av en förväntad e-plikttag, utan också för att KB har stora digitaliseringsprojekt på gång.

Bland exemplen kan nämnas DigiDaily (tillsammans med Riksarkivet och Schibsted), Ingmar Bergmans arkiv. Selma Lagerlöf-sällskapet medverkar i digitalisering av förstaupplagor och manuskript av Selma Lagerlöf. Tillsammans med Författarförbundet och Förläggareföreningen planeras digitalisering av 40-talisternas verk. Detta kan ses som en pilot för "Sveriges digitala bibliotek".
<http://www.kb.se/aktuellt/nyheter/2009/Sveriges-digitala-bibliotek/>

Ett verktyg för nationell samordning av digitaliseringar är databasen Dig-X som KB har stött. Expertgruppen för samordning av digitalisering arbetar för att stimulera användningen av Dig-X.

När det gäller AV-material pågår diskussioner mellan SVT och KB. Det finns tankar på ett gemensamt arkiv.

12. Övriga frågor

Inga.

13. Tid för kommande möten 2010

7 september, 18 november, stämma 19 november.

14. Mötet avslutas

Gunnar Sahlin tackade för de två dagarna och avslutade mötet.

**Minnesanteckningar
Nationella
referensgruppen**

Dnr:

Datum:

ANTAL SIDOR

2010-03-25--26

11(11)